

УДК 343.98

Катерина Анатоліївна Шаповал,

*ад'юнкт Харківського національного
університету внутрішніх справ*

ОСОБА ЗЛОЧИНЦЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВБИВСТВ, УЧИНЕНИХ У ЗВ'ЯЗКУ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Сьогодні домашнє насильство є поширеним явищем та в залежності від його проявів та тяжкості може кваліфікуватися як адміністративне правопорушення або таке, що має ознаки злочину. Змінами до кримінально – процесуального законодавства домашнє насильство криміналізується (з січня 2019 р.) [1, с.41]. Це спонукає до необхідності розроблення методики розслідування вбивств, вчинених із застосуванням домашнього насильства.

У зв'язку з чим набуває актуальності проблема необхідності розробки й застосування принципово нових теоретичних положень і практичних узагальнень дослідження особи злочинця у кримінальних правопорушеннях пов'язаних із вчиненням домашнього насильства.

В свою чергу, аналіз особи злочинця є найважливішим елементом криміналістичної характеристики вбивств, вчинених із застосуванням домашнього насильства. Встановлення типових даних, що характеризують особу злочинця, допомагають слідчому в побудові алгоритму слідчих (розшукових) дій та формулюванні завдань необхідних для розслідування кримінального провадження [2, с.398-400].

Серед багатьох думок вчених криміналістів, щодо дослідження питань криміналістичної характеристики особи злочинця, на нашу думку, можливо виділити позицію Р.Л. Ахмедшина. Так, вчений вважає, що криміналістична характеристика особи злочинця в структурі криміналістичного знання носить «наскрізний» характер, знаходячи своє відображення в усіх основних розділах криміналістики:

– теорії криміналістики: представляючи окремий випадок систематизації криміналістично-значимої інформації;

- у криміналістичній техніці: розкриваючи природу матеріальних слідів за допомогою з'ясування логічного зв'язку явищ «особистість злочинця – сліди злочину»;

- у криміналістичній тактиці: визначаючи зміст одного із структурних рівнів тактичного прийому; цей зміст зводиться до обліку сукупності особливостей психіки осіб, у взаємодії з якими проводяться слідчі дії, наприклад, формується тактика допиту;

- у методиці розслідування злочинів представляючи один із найважливіших блоків вихідної інформації, на базі яких конструюються нові окремі методики розслідування окремих груп злочинів [3, с.124].

Погоджуючись з думкою П.С. Матишевського, який зазначав, що поняття «особа злочинця» охоплює широке коло соціально значущих властивостей (ознак) особи (соціально-демографічні, морально-психологічні, кримінально-правові, психофізичні), тобто комплекс його ознак: особисті властивості, його зв'язки й стосунки з іншими людьми, його моральний і духовний світ, індивідуальні особливості, його життєві установки [4, с.35], можливо виділити групи осіб, що вчиняють вбивства із застосуванням домашнього насильства.

Отже, зважаючи на певні ознаки особи злочинця за зазначеною категорією кримінальних проваджень, можна виділити на дві групи:

- 1) особа кривдника – особа, яка вчиняла домашнє насильство у будь якій формі і скоїла вбивство;

- 2) особа, яка постраждала від домашнього насильства (далі постраждала особа) – особа, яка зазнала домашнього насильств у будь-якій формі і в якості опору або помсти вчинила вбивство особи кривдника [5, с.1].

В свою чергу, зазначені дві групи осіб, що вчиняють вбивства із застосуванням домашнього насильства, можна класифікувати за такими загальними ознаками:

Соціально-демографічні ознаки включають в себе стать, вік, освіту, місце народження і проживання, громадянство та інші відомості демографічного характеру. Ці ознаки притаманні будь-якій особі і самі по собі не відіграють важливої ролі під час розслідування вбивств, вчинених у зв'язку з домашнім насильством. Але у сукупності соціально-демографічні ознаки дають необхідну

інформацію, без якої неможлива повна характеристика особи злочинців, формування статистичних обліків та планування профілактичних програм з запобігання проявів домашнього насильства.

Зокрема, спираючись на таку ознаку, як стать, ми можемо зробити висновок про те, що більшість осіб вбивць – чоловіки, а жінок менша частка. Вік злочинців, дає змогу виявити кримінальну активність різних вікових груп населення (неповнолітніх, молоді, осіб зрілого віку) тощо. Освітні показники вказують на залежність злочинної поведінки від освіти, інтелектуального розвитку та наявності місця роботи особи, що сильно впливають на потреби та інтереси людини. Так, наприклад, люди без освіти та місця працевлаштування більш схильні до вчинення злочинів, вони більш економічно залежні. Місце проживання впливає на географію злочинності (міська чи сільська). Обов'язковою ознакою вбивств, за допомогою якої вони будуть кваліфікуватися, як вчинені у зв'язку з домашнім насильством, є спільне проживання особи вбивці та жертви. За ознакою громадянства можна розподілити на вбивць, які є громадянами України, іноземців які перебували у сімейних відносинах на території України та осіб без громадянства.

Аналізуючи вище зазначене, можна дійти висновку, що соціально-демографічні ознаки і роль особи в соціумі характеризують злочинця зовнішньо, не описуючи його внутрішнього світу. Останній розкривається через морально-психологічні якості злочинця, що допомагають з'ясувати, чому дана особа вчинила вбивство і яке її ставлення до цього. Зокрема, відомості про психологічний стан особи злочинця відіграють важливу роль для формування тактики проведення слідчих дій та призначення експертиз.

Моральні ознаки особи показують її світогляд, духовність, погляди, переконання, ціннісні орієнтації. Злочинці відрізняються негативним або байдужим ставленням до виконання своїх обов'язків, додержання правових норм, вибором незаконних засобів задоволення особистих потреб (вживання алкогольних напоїв чи наркотичних речовин), егоїзмом, ігноруванням суспільних та інтересів членів родини тощо. Більшість вбивств, вчинених із застосуванням домашнього насильства вчиняються в стані алкогольного сп'яніння.

Психологічні ознаки особи включають в себе особливості її інтелектуальних, емоційних і вольових якостей. Інтелектуальні

властивості охоплюють: рівень розумового розвитку, обсяг знань, життєвий досвід, широту або вузькість поглядів, зміст і різноманітність інтересів, темперамент тощо. Дослідження показують, що більшість осіб, які вчинили злочини (зокрема, насильницькі), характеризується зниженим рівнем загальноосвітніх знань, вузьким світоглядом, а то й розумовою відсталістю і обмеженими здібностями до якоїсь суспільно корисної діяльності [6, с.69-75].

Емоційні якості особи характеризують урівноваженість і рухливість нервових процесів (вид темпераменту), ступінь емоційного збудження, силу та темп реагування на різні зовнішні подразники і ситуації тощо. Так, особам, які вчинили насильницькі злочини, притаманні нестриманість, агресивність, конфліктність, мінливість у ставленні до інших людей. Вольові властивості особи полягають у вмінні свідомо регулювати свою поведінку, здатності приймати і виконувати правильні рішення, досягати поставленої мети. Треба зазначити, що певна частина злочинців володіє сильними вольовими якостями, але вони слугують для задоволення антисуспільних потреб та своїх інтересів, незважаючи на інтереси членів родини.

Кримінально-правові ознаки – це не тільки дані про склад вчиненого вбивства, а й спрямованість і мотивацію злочинної поведінки, одноосібний чи груповий характер злочинної діяльності, види співучасті (виконавець, організатор, підбурювач, пособник), інтенсивність кримінальних проявів, наявність судимості тощо. Ці відомості дають уявлення про особу злочинця з кримінально-правових позицій і охоплюють якості, властиві саме злочинцю. Якщо аналізувати ознаку за кількісним показником вбивства, вчинені у зв'язку з домашнім насильством вчиняються практично завжди одноособово. Мотив в більшості випадків містить раптовий характер, але іноді трапляються й випадки коли жертва довго терпить випадки домашнього насильства та виношує план помсти.

Розглянуті нами ознаки особи злочинця перебувають у взаємозв'язку і взаємозалежності. Так, соціально-демографічні ознаки особи великою мірою визначають її соціальні ролі і разом з останніми є вирішальним фактором у формуванні моральних та психологічних якостей особи.

Отже, дані про особу злочинця, як елементу криміналістичної характеристики вбивств, вчинених у зв'язку з домашнім

наси́льством є потужною інформаційною базою, за допомогою якої, слідчий формує алгоритм розслідування в цілому, а також сприяє визначенню інших елементів криміналістичної характеристики.

Список бібліографічних посилань

1. Особливості розгляду справ, пов'язаних із домашнім насильством : навч. курс для суддів. Київ, 2018. 300 с.
 2. Степанюк Р. Л. Сутність і практичне значення криміналістичної характеристики злочинів. *Порівняльно-аналітичне право*. 2014. № 5. С. 398–400.
 3. Тихоненко В. М. Криміналістична характеристика особи злочинця в злочинах, передбачених ст. 355 Кримінального Кодексу України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2014. Вип. 28, т. 3. С. 123–128.
 4. Матишевський П. С. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2000. 272 с.
 5. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 5. Ст. 35.
 6. Гусева В. А. Криміналістична класифікація злочинів: наукове та практичне значення. *Правові горизонти*. 2019. Вип. 16. С. 69–74.
- Одержано 23.04.2020*

УДК 343

Тетяна Валеріївна Шевченко,

*курсантка Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ*

Науковий керівник:

Надія Сергіївна Бублик,

*старший викладач кафедри кримінального процесу факультету
підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ЗАСАДИ ПРЕЗУМЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

До однієї з найважливіших засад кримінального провадження в першу чергу слід віднести презумпцію невинуватості особи, що